

Арасту (Аристотел) (384-322 п.а.м.)

Андешаҳои фалсафии Юнони қадим ба сатҳи нисбатан болотар тавассути таълифоти Арасту расид. Донишманди ниҳоят арзишманди ҳамаи қарнҳо, ки тавонист ҳамаи фалсафаи Юнонро дар таълифоташ таҷассум намояд. Дар ҳар даври замон донишмандон дар зимни баёни андешаҳои худ така бар асарҳои ӯ мекунанд, ё иқтибос аз асарҳои ӯ меоваранд.

Арасту шогирди Афлотун буд, аммо аз рӯи як қатор масъалаҳои бунёди бо устодаш ихтилоф дошт. Масалан, ба ақидаи ӯ назарияи идеяҳои Афлотун барои шарҳ додани ҳақиқати амалӣ комилан нокифоя аст. Барои ҳамин Арасту чунин баён дошт: «Афлотун дустӣ ман аст, аммо ҳақиқат азизтар аст!». Ӯ кушиш мекард, ки он ҷудоие, ки Афлотун байни олами махсус ва олами идеяҳо мегузошт, бартараф намояд.

Модда ва сурат (эйдос). Ҳадди қувва ва ҳадди феъл. Аз эътирофи мавҷудияти объективи модда бар меояд, ки Арасту ӯро доимӣ ва нестнашаванда меҳисобад. Модда наметавонад, ки аз нестӣ ба вучуд биёяд, наметавонад миқдоран зиёд, ё кам шавад. Аммо ба ақидаи Арасту модда худ беҳаракат ва ғайрифайол аст. Модда фақат дорои имконияти пайдоиши ашёҳои гуногуни воқеӣ мебошад. Масалан чуб дар ҳадди қувва дорои имконияти пайдоиши миз ё дарҳои гуногун аст. Барои он ки ин имконият ба воқеият табдил ёбад, ба модда (чуб) бояд сурати мувофиқ дод. Зери мафҳуми сурат Арасту омили фойдали эҷодиро дар назар дошт, ки ба шарофати он ашё воқеӣ мегардад. Сурат-омил ва мақсад аст, сабаби ба вучуд омадани ашёи гуногун аз моддаи якранг. Модда дар навбати худ гил аст. Барои он ки аз он ашёи гуногун ба вучуд биёяд мавҷудияти кӯзагар-Худо зарур аст. Сурат ва модда байни ҳам алоқаи чудонашаванда доранд. Ҳар як ашё дар модда мавҷуд аст ва бо роҳи инкишофи табиӣ сурати худро мегирад. Ҳамаи олам иборат аст аз суратҳои бо ҳам алоқаманд. Ҳамин тариқ, Арасту ба ақидаи ягонагии ҳастии ашё меояд. Ашё иборатанд аз якҷояшавии модда ва эйдос (сурат). Масалан чуб ба ҳадди имкон миз аст, зеро чуб асоси моддӣ аст, аммо аз ӯ тайёр намудани миз ин ягонагии модда ва сурат аст.

Мухарриқи асосии олам ба ақидаи Арасту Худо аст.

Асарҳои Арасту «Органон», «Сиёсат», «Иқтисод» ва ғ.